

А.М. Пасічний

**ОБРАЗОТВОРЧЕ
МИСТЕЦТВО**
СЛОВНИК—ДОВІДНИК

*Рекомендовано
Міністерством освіти і науки України*

ТЕРНОПІЛЬ
НАВЧАЛЬНА КНИГА - БОГДАН

УДК 73/76 (031)
ББК 85.1
П19

Рецензент
кандидат педагогічних наук, доцент
М.І. Резніченко

Пасічний А.М.

П19 Образотворче мистецтво. Словник-довідник. —
Тернопіль: Навчальна книга — Богдан, 2008. — 216 с.

ISBN 966-692-147-2

Словник-довідник містить близько 2000 термінів і виразів, які побутують у мистецтвознавстві, та найуживаніші поняття теорії й історії мистецтв. Розрахований на широке коло читачів.

УДК 73/76 (031)
ББК 85.1

*Охороняється законом про авторське право.
Жодна частина даного видання не може бути використана
чи відтворена в будь-якому вигляді без дозволу автора чи видавництва*

ISBN 966-692-147-2

© Пасічний А.М., 2003
© Навчальна книга — Богдан,
макет, художнє оформлення, 2008

Пропонований тлумачний словник-довідник — одна із перших спроб у вітчизняному мистецтвознавстві зібрати, осмислити та узагальнити все напрацьоване у цій царині. Видання такого типу українською мовою виходить уперше.

Його упорядник — художник-дизайнер з багаторічним практичним досвідом, який працює в системі художньо-педагогічної підготовки фахівців з образотворчого мистецтва.

Пропонований словник-довідник містить майже 2000 термінів, що вживаються у мистецтвознавстві. Терміни та вирази впорядковані за алфавітом з відповідними наголосами, а їх тлумачення — докладне і доступне. Окрім цього, автор використовує систему посилань, виділених світлим курсивом, що дозволяє доповнити тематично пов'язані між собою матеріали додатковою інформацією. У словник-довідник увійшли не лише сучасні терміни, а й такі, що побутували в давнину і часто зустрічаються в літературних джерелах з історії мистецтва.

Словник-довідник термінів з образотворчого, декоративно-ужиткового та театральньо-декораційного мистецтв, дизайну, архітектури та мистецтвознавства допоможе усім зацікавленим поглибити свої знання з національної та світової культури й художньо-мистецької практики. Він пригодиться не лише фахівцям, а й широкому загалу, чия діяльність тим або іншим чином пов'язана з мистецтвом.

*Кандидат педагогічних наук, доцент кафедри
графіки, прикладного мистецтва та методики
художнього навчання Південноукраїнського
державного педагогічного університету
ім. К.Д. Ушинського (м. Одеса)
М. І. Резніченко*

Aa

АБАКА, АБАК — верхня частина *капітелі колони*, що має форму чотирикутної плити.

АБРИС, ОБРИС — лінійний контурний малюнок допоміжного призначення, виконаний за допомогою *калькування* (напр., під час роботи гравера над *літографією*). Див. *Контур, Крокі, Начерк*.

АБСТРАГУВАННЯ — в образотворчому мистецтві у своєму крайньому прояві призводить до *абстракціонізму*, в декоративному — до *геометризації, ритмізації* зображення, перетворення в *орнамент*.

АБСТРАКЦІОНІЗМ — модерністський *напря́м* в образотворчому мистецтві ХХ сторіччя. А. — це цілковита відмова від зображення форм дійсності, комбінація геометричних форм, кольорових плям та ліній. Поширився у Франції незадовго до Першої світової війни і остаточно сформувався як *напря́м* у повоєнні роки (напр., твори Казимира Малевича).

АВАНГАРДІЗМ — загальне означення художніх *напря́мів* у ХХ сторіччі, зорієнтованих на докорінне оновлення мистецтва, як за *змістом*, так і за *формою*. А. присутній в образотворчому мистецтві кожної епохи.

АВАНТІТУЛ — початкова сторінка книги, що передує *титулу*. На А. розміщують різноманітні елементи титульної сторінки (назва або *марка* видавництва, назва серії, книги, місце та рік видання) або малюнок, що розкриває зміст книги.

АВАНТЮРІНОВЕ СКЛО — декоративне скло, художній *при́йом* декорування котрого полягає в додаванні до скломаси у процесі гарячого формування закису міді та окалини, внаслідок чого в ній утворюються червонуваті або золотаві блискітки. Назва походить від напівкоштовного каменю «авантюрин».

АВЕРС — у медальєрному мистецтві *лицьовий бік* медалі, монети тощо.

АВРО́РА — у давньоримській міфології богиня світанку (відповідала давньогрецькій Еос). Зображувалась у вигляді чарівної молодої жінки. Найчастіше її втілювали у скульптурі, використовуючи як прикрасу в архітектурі та *садово-парковому мистецтві*.

АВТОГРАВІ́ЮРА — гравюра, для котрої друкарську форму з дерева, лінолеуму чи металу виконує сам митець — автор *композиції*.

АВТОГРА́ФІЯ — один зі способів виконання художньої літографії (*автолітографія*). Користуючись цією технікою, митець малює не на самому камені, а на спеціальному автографському папері (*коринпапері*), з котрого малюнок механічно перебивається на камінь. Перевага А. у тому, що

митець може малювати у звичайній *манері* — не вдаючись до дзеркального зображення.

АВТОЛІТОГРАФІЯ — один зі способів виконання художньої літографії, коли митець працює над твором безпосередньо на самому камені (*автографія*); а також твір графіки, виконаний цим способом. А. митець виконує або повністю сам (охоплюючи весь технологічний процес *травлення* та друкування), або до травлення (охоплюючи усю художню роботу на літографському камені).

АВТОПОРТРЕТ — *зображення* автора твору, яке він виконав сам.
Див. *Портрет*.

АВТОРСЬКА ТЕХНІКА — *техніка* (на відміну від загальновідомих), винайдена та застосована при виконанні будь-якого художнього твору самим автором. А.т. визнається або виключно нова техніка, або така, що побудована на основі кількох технік.

АВТОРСЬКІ ЕСКІЗИ — графічні зображення, додані автором до текстового оригіналу, як *ілюстрації* до літературного тексту (зазвичай стосуються друкованих творів).

АВТОТІПІЯ — див. *Репродукція*.

АВТОЦИНКОГРАФІЯ — рідкісний технічний різновид *випуклої гравюри*. Під час виконання А. гравюрний малюнок, що повністю відповідає майбутньому відтиску, наноситься безпосередньо митцем на поверхню цинкової пластинки «*від руки*».

АГАЛЬМАТОЛІТ — мінерал, водяний силікат, різновид пірофіліту, злегка прозорого каменю сіро-зеленого або буро-рожевого кольорів, добре ріжеться та полірується. Віддавна використовується як виробний камінь. У Китаї з нього виготовляли статуетки.

АГІТАЦІЙНЕ МИСТЕЦТВО — один із видів образотворчого мистецтва, безпосереднім змістом якого є переконання людей у певних *ідеях* та розповсюдження цих ідей з метою впливу на свідомість, настрої, суспільну активність мас. Найбільшого розвитку агітаційне мистецтво (політичного змісту) набуло в колишньому Радянському Союзі та країнах соціалістичного табору, ставши найважливішим засобом політичного виховання мас, знаряддя політичної боротьби класів та партій.

АДЕЛЬФО СТІЛЬ — стиль оформлення інтер'єру часів англійського *класицизму* за назвою фірми, яку заснували архітектори Р. та Дж. Адами в середині XVIII ст.

АДОНІС — божество родючості та рослинності в давній Фінікії та Сирії. У VI ст. до н. е. культ А. поширився в Стародавній Греції, а потім у Римі. Зображувався у вигляді чарівного юнака з виноградним гроном у руках. Скульптурне зображення А. найчастіше використовували як прикрасу в архітектурі та *садово-парковому мистецтві*.

АЕРОГРАФ — пристрій для розпорошування фарби за допомогою стиснутого повітря під час нанесення її на папір, тканину тощо та утворення м'якого, поступового переходу одного тону в інший.

АЖУР, АЖУРНИЙ, АЖУРОВИЙ — наскрізний, різьблений, плетений, в'язаний, кований тощо орнамент, малюнок або скульптура, що сприймаються на просвіт.

АЖУРНА СКУЛЬПТУРА — різновид художньої творчості, що полягає у виготовленні скульптурних зображень (найчастіше на анімалістичну тему) із пруткового дроту або залізних вузьких смужок. Подібні декоративні твори часто прикрашали громадські приміщення, у садово-парковому мистецтві вони органічно вписуються в зелень дерев та кущів, виконуючи своєрідну декоративну функцію. Останнім часом майже не застосовуються.

АЖУРНЕ ВИРІЗУВАННЯ — одна з малопоширених технік виконання художніх творів з дерева (найчастіше з дикту, щільного картону) за допомогою лобзика. Цей вид *творчості* більше стосується ремісництва й полягає у вирізуванні переважно орнаментованих мотивів.

АЖУРНЕ РІЗЬБЛЕННЯ — див. *Різьблення*.

АКАДЕМІЗМ — напрям в образотворчому мистецтві XVI — XIX ст., започаткований у Болонській академії. Історично А. співвідноситься з діяльністю навчальних художніх закладів, які виховували молодих митців у дусі дотримання зразків античного мистецтва та італійського *Відродження*. А. протистояв (особливо в XIX ст.) реалістичному мистецтву.

АКАДЕМІЯ МИСТЕЦТВ — найвищий науково-творчий центр у галузі образотворчого мистецтва. Перша А.м. була заснована в Італії у місті Болонья у XVI ст. як вільне об'єднання митців. В Україні 1917 р. була відкрита Українська державна А.м. Згодом статус цього закладу було скасовано і лише після розпаду Радянського Союзу та здобуття Україною незалежності Київський художній інститут у 1992 р. був реорганізований в Українську національну А.м.

АКА́НТ, АКА́НФ — в архітектурі оздоблення у вигляді стилізованого листка та стебла трав'янистої рослини на капітелях колон коринфського та *композитного ордерів*, а також в інших видах орнаменту.

АКВАРЕ́ЛЬ — водяна прозора фарба; техніка малярства або твір, виконаний такими фарбами.

АКВАТІ́НТА — технічний різновид *заглибленої гравюри*. А. утворюється шляхом травлення металевої платівки крізь нанесений на неї асфальтовий або каніфольний пил, внаслідок чого зображення на відтиску наближається за характером до тонового малюнка, передаючи напівтони зображуваного оригіналу; твір, виконаний у цій техніці.

АКВАТІ́ПІЯ — технічний різновид гравюрного друку, побудований на застосуванні знежиреної (водяної) фарби, завдяки чому відтиск схожий на акварельний малюнок; твір, виконаний у цій техніці.